

Dr hab. inż. arch. Małgorzata Drożdż-Szczybura, prof. PK
Wydział Architektury
Politechnika Krakowska

POLITECHNIKA GDAŃSKA
WYDZIAŁ ARCHITEKTURY

Wpłynęło dn. 25.11.2019

L.dz. W-40/1003.2019/WAR

RECENZJA

rozprawy habilitacyjnej

„Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania”

oraz dorobku naukowego, twórczego, projektowego i dydaktycznego

dr inż. arch. Agnieszki Wilkaniec

Podstawa opracowania

Zlecenie Prodziekana ds. Nauki Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej realizujące decyzję Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów nr BCK -VI-L-6656/2019 z dnia 07 czerwca 2019 r.

Dostarczone dokumenty

1. Kopia decyzji Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów.
2. Kopia wniosku kandydatki o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk technicznych w dyscyplinie Architektura i urbanistyka do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów.
3. Dokumentacja osiągnięć kandydatki:
 - Rozprawa habilitacyjna pt. „Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania”;
 - Autoreferat z opisem dorobku i osiągnięć naukowych (w j. polskim i angielskim) – Załącznik nr 2;
 - Wykaz opublikowanych prac naukowych i twórczych prac zawodowych (w j. polskim i angielskim) – Załącznik nr 3;
 - Wykaz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz informacja o współpracy międzynarodowej (w j. polskim i angielskim) – Załącznik nr 4;
 - Kopie wybranych publikacji dokumentujących działalność naukową – 11 pozycji, A. Wilkaniec współautorstwo od 20 do 75% - Załącznik nr 6;
 - Dokumentacja wybranych osiągnięć projektowych – Załącznik nr 8;
 - Uwierzytelniony odpis dyplomu uzyskania stopnia naukowego doktora.
4. Oświadczenia współautorów przedłożonych, wybranych prac naukowych, osiągnięć projektowych i projektów badawczych, określające ich indywidualny wkład w powstanie tych prac – Załącznik nr 7.
5. Dane osobowe i kontaktowe – Załącznik nr 9.
6. Forma elektroniczna przedłożonych dokumentów (2 płyty CD).

18.11.19

I. DOROBEK NAUKOWY I ZAWODOWY

1. Ogólna charakterystyka Habilitantki

Dr inż. arch. Agnieszka Wilkaniec studia wyższe ukończyła na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Pracę dyplomową pt.: „Klub tenisowy w Rogalinie” wykonaną pod kierunkiem dr inż. arch. Michała Ankiertajna obroniła w 2000 r. z wynikiem bardzo dobrym, uzyskując tytuł zawodowy magistra inżyniera architekta.

W 2000 r. podjęła studia doktoranckie na Wydziale Ogrodnictwa Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu. Na podstawie przedstawionej dysertacji doktorskiej pt.: „Zieleń zewnętrznego pierścienia fortów poznańskich”, której promotorem był dr hab. Piotr Urbański prof. AR oraz po złożeniu wymaganych egzaminów w 2004 r. uzyskała stopień naukowy doktora nauk rolniczych w zakresie ogrodnictwa. Za pracę doktorską Habilitantka uzyskała w 2004 r. wyróżnienie Ministra Infrastruktury w konkursie na prace dyplomowe, doktorskie, habilitacyjne i publikacje, a w 2005 r. Nagrodę Zespołową II stopnia Rektora Akademii Rolniczej im. A. Cieszkowskiego. Monografia „Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania” została nagrodzona w 2018 r. w konkursie o nagrodę im. Józefa Łukaszewicza organizowanym przez Bibliotekę Raczyńskich na najlepsze książki o Poznaniu - POSNANIANA 2018.

Kandydatka działalność dydaktyczną podjęła w 2001 r. na Wydziale Ogrodnictwa ówczesnej Akademii Rolniczej w Poznaniu i prowadziła ją nieprzerwanie, aktualnie jako pracownik naukowo-dydaktyczny zatrudniony w Katedrze Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Oprócz wykładów i ćwiczeń realizowanych w j. polskim na jednolitych studiach magisterskich oraz studiach I i II stopnia prowadziła w roku 2011 i 2012 wykłady w j. angielskim na studiach anglojęzycznych II stopnia oraz w latach 2005-2012 i w roku 2015 wykłady i ćwiczenia na Studium Podyplomowym „Architektura Krajobrazu” działającym w Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu. Samodzielnie opracowała program wykładów i ćwiczeń z jednego przedmiotu dla kierunku Ogrodnictwo oraz jednego przedmiotu i wspólnie z innymi pracownikami dwu przedmiotów na kierunku Architektura Krajobrazu.

Była promotorem prac inżynierskich (16 prac) i magisterskich (6 prac) realizowanych przez studentów na kierunku Ogrodnictwo oraz prac inżynierskich (26) i magisterskich (12) realizowanych na kierunku Architektura Krajobrazu, na którym opracowała również 21 recenzji prac inżynierskich i magisterskich, a także prac dyplomowych wykonywanych przez słuchaczy Studium Podyplomowego „Architektura Krajobrazu” (11) wykonując tu recenzje 2 prac. Siedem prac dyplomowych, nad którymi Kandydatka sprawowała opiekę zostało nagrodzonych lub wyróżnionych w konkursach, przy czym dwie z nich dwukrotnie: w konkursie im. prof. Jerzego Zwolińskiego UPP oraz w konkursie Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu na najlepszą dyplomową pracę magisterską z zakresu architektury krajobrazu. Dr inż. arch. Agnieszka Wilkaniec jest promotorem pomocniczym pracy doktorskiej pt. „Użytkowanie i kierunki rozwoju rodzinnych ogrodów działkowych (ROD) w miastach, na przykładzie Poznania” realizowanej w Katedrze Botaniki na Wydziale

AW
18.11.19

Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu – otwarcie przewodu w 2016 r.

Wspólnie z dr hab. inż. arch. E. Raszeją, prof. UAP sprawowała opiekę nad Kołem Naukowym Ogrodników, Sekcja Architektury Krajobrazu (2006-2012) oraz Kołem Naukowym Architektury Krajobrazu (2015-2016), którego od 2016 r. jest samodzielnym opiekunem. W 2006 i 2012 r. sprawowała też opiekę nad studenckimi obozami naukowymi, a w 2018 r. nad studenckim wyjazdem studialnym oraz w 2013 r. nad opracowaniem przygotowanym przez członków Koła Naukowego Architektury Krajobrazu na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Stęszew: „Analizy krajobrazowe i wytyczne do zagospodarowania przestrzennego wsi Mirosławki, Tomice i Rybojedzko w gminie Stęszew” i przygotowaną przez wymienione Koło koncepcją zagospodarowania terenu przy Szkole Podstawowej nr 90 w Poznaniu zgłoszoną przez szkołę do uwzględnienia i finansowania z budżetu obywatelskiego w 2020 r.

W 2007 i 2015 r. Habilitantka była członkiem komisji rekrutacyjnej na Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu UPP, w latach 2008-2012 członkiem komisji egzaminacyjnej na kierunku Architektura Krajobrazu, a w latach 2015-2018 pełniła funkcję egzaminatora w komisjach inżynierskich i magisterskich na kierunku Architektura Krajobrazu.

Członkiem Rady Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu UPP była w kadencjach: 2008-2012, 2012-2016 i jest nadal w kadencji 2016-2020. W kadencji 2017-2020 jest również członkiem Senackiej Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów. W latach 2011-2012, 2016-2018 pełniła funkcję Jurora Okręgowej Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych.

2. Działalność badawcza i naukowa

Zainteresowania badawcze Kandydatki skupiają się na problematyce dotyczącej krajobrazu kulturowego, a w szczególności takich jego elementów, jak obiekty historyczne i towarzyszące im układy zieleni, zieleni miejskiej, krajobrazu obszarów wiejskich oraz oddziaływania na krajobraz planowania przestrzennego w aspekcie stanu walorów kulturowych i przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Wielkopolski i Poznania. Badania realizowane we współpracy ze specjalistami z zakresu ogrodnictwa dotyczą przede wszystkim zdrowotności drzew i krzewów. Łączny dorobek naukowy Kandydatki jest znaczący i wyraża się, poza przedłożoną pracą habilitacyjną, publikacjami naukowymi w czasopiśmie znajdujących się w bazie Journal Citation Reports – współautorstwo 4 publikacji (udział od 10 do 25%), współautorstwem monografii – 1 pozycja oraz rozdziałów w monografiach – 21 publikacji w tym 6 samodzielnych i współautorstwo 15 rozdziałów, publikacjami naukowymi w czasopiśmie międzynarodowych lub krajowych spoza bazy JCR – 43 publikacje w tym 3 samodzielne i 40 współautorskich oraz 9 publikacjami w materiałach konferencyjnych – w tym 5 samodzielnych i 4 współautorskie. Uczestniczyła w 29 krajowych i międzynarodowych konferencjach i sympozjach naukowych, na których była autorką 4 samodzielnych prezentacji i wchodziła w skład 25 zespołów przedstawiających prezentacje wieloautorskie. Była także współorganizatorem dwóch konferencji naukowych. Wykonała 3 postery prezentowane na konferencjach, sesjach i seminariach naukowych.

Wyjaśnienia wymaga zaistniała rozbieżność tytułów zaprezentowanych przez Kandydatkę wybranych publikacji – załącznik nr 6. W wykazie publikacji przedmiotowy tytuł brzmi: *An*

18.11.19

analysis of Land Use Changes in Natura 2000 Areas Located in Suburban Zones – Planning Problems in the Context of Environmental Protection, a w załączonej odbitce: *Land Cover Changes in Natura 2000 Areas Located in Suburban Zones: Planning Problems in the Context of Environmental Protection*. Zmiany użytkowania gruntów nie muszą być wprost jednoznaczne ze zmianami pokrycia terenu.

Podany przez dr inż. arch. Agnieszkę Wilkaniec sumaryczny impact factor według listy JCR, zgodnie z rokiem opublikowania wynosi 2,965, liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science 14, bez autocytowań 8 (wszystkie bazy danych), a Indeks Hirscha według bazy Web of Science wynosi 3 (wszystkie bazy danych).

Była wykonawcą dwóch projektów badawczych, w tym jednego: „Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej” (część projektu „Planowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej” realizowanego przez Konsorcjum Badań nad Aglomeracją Poznańską i finansowanego przez Radę Aglomeracji Poznańskiej) po uzyskaniu stopnia doktora nauk rolniczych.

We współpracy z Instytutem Geografii Społeczno – Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Kandydatka prowadziła badania dotyczące krajobrazu kulturowego. Współpracując z Katedrą Architektury i Urbanistyki, Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu oraz z Instytutem Geografii Społeczno–Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu realizowała badania nad wpływem planowania przestrzennego na jakość krajobrazu kulturowego i jego walory przyrodnicze. Badania dotyczące ogrodów społecznych w Poznaniu i Bratysławie prowadziła we współpracy z Katedrą humannej geografii a demografii Prirodovedecká fakulta Univerzity Komenského w Bratysławie. Z kolei badania dotyczące zdrowotności wybranych gatunków drzew i krzewów prowadziła we współpracy z Katedrami: Entomologii i Ochrony Środowiska, Fitopatologii i Nasiennictwa oraz Żywienia Roślin Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, a dotyczące zieleni związanej z fortyfikacjami we współpracy z Instytutem Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu i Instytutem Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej.

W 2017 r. odbyła miesięczny staż naukowy na Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie - Univerzita Komenského v Bratislave, Prirodovedecká fakulta, Katedra humannej geografii a demografii.

Jest autorką recenzji 2 rozdziałów w monografii „Nauka dla środowiska przyrodniczego”, UP Poznań (2015) oraz recenzji 1 artykułu w Acta Universitatis Lodzianis Folia Geographica Socio-Oeconomica (2018).

Wśród wymienionych przez Kandydatkę w sumie 43 publikacji popularnonaukowych przeważają artykuły o charakterze poradników. Zdaniem recenzentki zachodzi nadinterpretacja pojęcia publikacja popularnonaukowa. Wymienione przez Habilitantkę publikacje - Załącznik nr 4, str. 5-6, w zdecydowanej większości nie stanowią publikacji popularnonaukowych. Również czasopisma, w których zamieszczono przedmiotowe publikacje: „Działkowiec”, „Poradnik Restauratora” czy „Przegląd piekarniczy i cukierniczy” nie są czasopismami popularnonaukowymi. Mamy do czynienia z poradnictwem praktycznym w czasopismach treści specjalnej (hobbystycznych, zawodowych i kulinarnych).

Aktywność w zakresie popularyzacji nauki realizowana była poprzez pełnienie funkcji jurora Okręgowej Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych (2011-2012, 2016-2018), promocję

 12.11.18

oferty edukacyjnej Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu UPP w Technikum w Liskowie (2016), udział w „Pogotowiu Projektowym” na Międzynarodowych Targach Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Gardenia (Poznań 2017), udział w Międzynarodowym Dniu Krajobrazu – współorganizacja i współprowadzenie spaceru krajobrazowego „Między miastem, wsią a parkiem” (Radojewo 2017), wygłoszenie wykładu otwartego „Zieleń we wsi” (Orzechowo 2017), udział w „Pogotowiu Projektowym” w Parku Wilsona w Poznaniu (2018), współorganizację debaty SPAK OW „Architekt krajobrazu – znawca krajobrazu w przestrzeni wirtualnej” (Poznań 2018). Część z wymienionych działań zawiera elementy współpracy z podmiotami administracji samorządowej i instytucjami, która ponadto w najszerszym zakresie realizowana była z samorządem gminy Stęszew (2012-2013) i Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (2012-2013).

3. Praktyka projektowa

Praktykę projektową Habilitantka rozpoczęła w 1998 r. w biurze architektonicznym dr inż. arch. Waldemara Szeszuły, z którym współpracowała do 2002 r. Współuczestniczyła m.in. w opracowaniu koncepcji projektowej kaplicy w Chociczy, zabudowy jednej z pierzei rynku w Żerkowie, elewacji kamienicy na Śródce w Poznaniu, trybun stadionu Groclin w Grodzisku Wlkp., adaptacji budynku jednostki wojskowej na ośrodek rehabilitacji w Borówcu, biurowca Lena Lighting w Środzie Wlkp. oraz jednorodzinnych budynków mieszkalnych. W 2002 r. opracowała projekt koncepcyjny fontanny na rynku w Kleczewie.

W kolejnych latach swoją działalność projektową skupiła głównie na tematyce zieleni i terenów zielonych. Współpracując z Pracownią Projektową Wojciech Kolesiński PPWK Architektki uczestniczyła w opracowaniu projektu zieleni dziedziców budynku Prokuratury Poznańskich (2004, zrealizowany) i projektu zieleni dla budynku Sądu Okręgowego w Poznaniu (2009, zrealizowany). Była również członkiem zespołów, które wykonały m.in. projekt koncepcyjny układu przestrzennego wsi Wronczyn (2005, niezrealizowany), projekt urządzenia ogrodu przy ul. Fabianowo 44 w Poznaniu (2007, zrealizowany), projekt koncepcyjny układu zieleni towarzyszącej budynkowi „Pelikan” przy ul. Szczytnickiej w Poznaniu (2007, zrealizowany), koncepcję zagospodarowania parku botanicznego nad Jeziorem Swarzędzkim (2010, niezrealizowany), projekt rewaloryzacji parku zabytkowego w Rybieńcu (2011, w trakcie realizacji), koncepcję zagospodarowania parku im. Staszica w Czarnkowie (2015, w trakcie realizacji) oraz park miejski w Gościnie (2017, w trakcie realizacji).

Jest współautorką 1 opinii, 4 opracowań eksperckich dotyczących zieleni miejskiej oraz krajobrazu i 4 opracowań dotyczące inwentaryzacji zieleni.

II. OCENA ROZPRAWY HABILITACYJNEJ

1. Struktura pracy

Przedstawiona do oceny licząca 402 strony praca „Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania” zawiera 11

18.11.18

ponumerowanych rozdziałów, 199 opisanych ilustracji (rysunki i fotografie) i 8 nieopisanych – umieszczonych prawdopodobnie ze względów estetyczno-kompozycyjnych, 7 kolejno ponumerowanych zestawień tabelarycznych, 2 zestawienia tabelaryczne opisane jako: Aneks Część 1. i Aneks Część 2., 32 przypisy, wykaz literatury oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Praca została wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Stanowi podsumowanie badań i studiów prowadzonych przez dr inż. arch. Agnieszkę Wilkaniec w 14-letnim okresie po uzyskaniu stopnia doktora. Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie (z zarysem problemów dotyczących historycznych układów ruralistycznych znajdujących się w granicach miast, celem, zakresem czasowym, przestrzennym i przedmiotowym i przedstawieniem konstrukcji pracy), w rozdziale drugim przedstawiono przegląd literatury prezentujący stan badań, rozdział trzeci prezentuje zagadnienia związane z przekształcaniami, funkcjonowaniem i ochroną historycznych układów ruralistycznych na terenie miast, w rozdziale czwartym opisano materiał i metody wykorzystane w pracy. Zagadnienia dotyczące rozwoju przestrzennego miasta Poznania oraz poszczególnych 44 układów ruralistycznych (wsie oraz folwarki) zawarto w rozdziale piątym, wyniki przeprowadzonych badań w rozdziale szóstym, a przegląd istniejących opracowań planistycznych, odnoszących się do obszaru dawnych wsi i majątków na terenie Poznania oraz analizę ich zawartości w rozdziale siódmym. Uzupełnieniem tego rozdziału są syntetyczne tabele opisujące wskazania poszczególnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego odnoszące się do struktur ruralistycznych występujących na terenie miasta Poznania – Aneks Część 1. W rozdziale ósmym omówiono zagadnienia związane z dalszym funkcjonowaniem historycznych struktur ruralistycznych na terenie miasta Poznania, dotyczące ich problemy i zagrożenia, a także wskazania dotyczące dalszego ich kształtowania. Uzupełnienie, załącznik stanowią tu tabele zawierające ogólne zalecenia odnoszące się do kształtowania poszczególnych analizowanych jednostek przestrzennych – Aneks Część 2. Rozdział dziewiąty zawiera podsumowanie pracy. Wymienione części pracy tworzą logiczną i czytelną, konsekwentnie powiązaną ze sobą całość.

2. Treść monografii

We „Wprowadzeniu” (Rozdział 1.) zawierającym „Zarys problemu” (podrozdział 1.1.) i „Cel pracy, zakres czasowy, przestrzenny i przedmiotowy, konstrukcja opracowania” (podrozdział 1.2.) Autorka podkreśla wartość historyczną i kulturową istniejących w miastach układów ruralistycznych, które odbiegając od miejskich struktur tworzą przestrzenie i krajobrazy o niepowtarzalnym charakterze. Zwraca uwagę na ich różnorodność oraz postępujące zjawisko zniekształcania i zacierania historycznych układów ruralistycznych. Jako podstawowy cel pracy wymienia rozpoznanie zagadnienia funkcjonowania historycznych układów ruralistycznych we współczesnym mieście – Poznaniu. Za stan wyjściowy uznaje i uzasadnia kształt przestrzenny analizowanych założeń w początkach XX w., zakładając równocześnie przeprowadzenie analiz zmian zachodzących w strukturze przestrzennej miasta, zwłaszcza na jego peryferiach w wcześniejszych latach.

„Przeгляд literatury” (Rozdział 2.) prezentuje krajowych oraz zagranicznych autorów, przedstawicieli różnych dziedzin nauki, odnoszących się do definiowania pojęć „wieś” i „obszary wiejskie”. Ich klasyfikacji, zróżnicowania regionalnego, przekształceń o charakterze

przestrzennym, funkcjonalnym, gospodarczym i społecznym. Przytacza autorów prac wyróżniających elementy i cechy charakterystyczne lub szczególnie istotne dla układów przestrzennych wsi oraz zajmujących się problematyką rozwoju i przekształceń przestrzennych miast i stref podmiejskich, dotyczącą także wchłaniania przez miasta istniejących w nich ruralistycznych układów przestrzennych. Przywołuje też publikacje traktujące o rozwoju przestrzennym Poznania i o związkach pomiędzy zielenią a obiektami wchodzącymi w struktury przestrzenne badanych w pracy wsi.

W Rozdziale 3. „Przekształcenia, funkcjonowanie i ochrona historycznych układów ruralistycznych na terenie miast” zawarto uwagi dotyczące przekształceń zachodzących w krajobrazie wiejskim i układach ruralistycznych, za punkt wyjściowy przyjmując obszary i struktury tradycyjne. Zaprezentowano problematykę dotyczącą tworzenia się i trwałości wiejskiego krajobrazu kulturowego oraz elementy powodujące jego przemiany.

W podrozdziale 3.2. traktującym o relacjach przestrzennych miasto-wieś Habilitantka wymieniła i podała przyczyny oraz charakter zmian przestrzennych dotyczących wsi podmiejskie. Jako sposób: ekologiczny, społeczny lub przestrzenny tworzenia zabudowy o wiejskim charakterze wymieniła, funkcjonujące na świecie zarówno na obszarach wiejskich, jak w granicach miast: *eco village* i *urban village*. Przywołała i wymieniła część postulatów kształtowania relacji miasto-wieś zawartych w Europejskiej Perspektywie Rozwoju Przestrzennego (European Spatial Development Perspective) z 1999 r. Prawnie nie wiążącym dokumencie Komisji Europejskiej zawierającym opinie polityki przestrzennej dla wszystkich szczebli administracji odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne.

Określiła światowe i polskie definicje oraz tendencje w kształtowaniu i zachowaniu terenów otwartych i rolniczych w mieście. Odnosząc się do układów ruralistycznych w strukturze przestrzennej miast podała kierunki badań i prac prowadzonych w wybranych polskich miastach i dzielnicach miast oraz jako przykład zagranicznego europejskiego miasta, w którego strukturze występują czytelne pozostałości układów przestrzennych dawnych wsi wymieniła Berlin.

Prezentując zagadnienia dotyczące badań, znaczenia i ochrony historycznych wsi na terenie miast (podrozdział 3.3.) Kandydatka odniosła się do znaczenia dla lokalnej tożsamości wartości reprezentowanych przez relikty dawnych wsi, metod badania historii krajobrazu w kontekście identyfikacji układów ruralistycznych, metod ochrony terenów otwartych i dziedzictwa kulturowego oraz sposobów pozwalających na kierowanie rozwojem stref urbanizacji. Przedstawiła stan badań, krajowych i zagranicznych, dotyczących wymienionych zagadnień podając własne stanowisko w odniesieniu do części zaprezentowanych koncepcji i teorii.

W Rozdziale 4. Autorka charakteryzuje materiały i metodologię badań. Wyszczególnia wyjściowe materiały kartograficzne oraz będące przedmiotem badań 44 wsie, majątki i folwarki włączone w granice Poznania w latach 1924-1987. Określa przesłanki powodujące objęcie badaniami poszczególnych układów ruralistycznych i przyczyny nie włączenia w zakres pracy innych, również znajdujących się w dzisiejszych granicach Poznania. Przytacza stan badań nad wykorzystaniem Systemu informacji geograficznej (GIS) w studiach krajobrazowo-przestrzennych i planowaniu przestrzennym. Podaje, że w prowadzonych badaniach narzędzia GIS wykorzystano, dokonując analizy zmian w użytkowaniu i pokryciu terenów dziewięciu, z czterdziestu czterech badanych układów ruralistycznych. Określa

18/11/18

przyczyny dokonania wyboru, wyróżnia dziewięć kategorii pokrycia i użytkowania terenu oraz podaje rezultaty i lata (2008-2017) przeprowadzonych badań. Przedstawia narzędzia, działania, tok postępowania i przyjmowane kryteria przy dokonaniu ocen stopnia przekształceń metodą ogólną i szczegółową. Wprowadza i opisuje pojęcia wskaźnik trwałości układów przestrzennych (wtup) oraz wskaźnik zmiany powierzchni zabudowy (wzpz), przedstawiając zasady ich obliczania. Jako element prowadzonych analiz przyjmuje też odległość wsi od centrum miasta.

Rozdział 5. zawiera rys historyczny 44 analizowanych ruralistycznych układów przestrzennych i odniesienia do zmian granic Poznania. Przedstawia, bogato ilustrowany materiałami kartograficznymi i fotografiami, rozwój układów przestrzennych poddanych analizie form osadniczych i stan zachowania na ich terenie historycznych struktur ruralistycznych. Prezentuje w formie planów i wykresów/diagramów pierścieniowych oraz słupkowych wyniki badań wybranych dziewięciu wsi, uzyskane przy użyciu narzędzi GIS.

W Rozdziale 6. przedstawiono wyniki badań stanu zachowania i trwałości układów przestrzennych dawnych wsi na terenie Poznania odnosząc się do systemów drogowych, pokrycia i użytkowania terenu, układów przestrzennych siedlisk we wsiach, układów przestrzennych zespołów rezydencjonalno- lub mieszkalno-parkowych, założeń folwarcznych i układów zadrzewień towarzyszących drogom. Wykonano i omówiono zestawienia tabelaryczne obrazujące stan zachowania i trwałość układów przestrzennych występujących na terenie dawnych wsi i majątków w Poznaniu objętych szczegółowymi analizami zmian w pokryciu i użytkowaniu terenu przy wykorzystaniu GIS. W zestawieniach uwzględniono: nazwę wsi, układ przestrzenny siedliska, istnienie i stan założenia rezydencjonalno-parkowego lub folwarcznego, układ drogowy, istnienie i stan alei, pokrycie i użytkowanie terenu, uzyskany wskaźnik trwałości układów, datę włączenia danego układu przestrzennego do Poznania i jego położenie i odległość w stosunku do centrum miasta oraz kierunek zmian w użytkowaniu terenu. Zastosowano skalę ocen od „5” do „-1” oraz przyjęto wyróżnik „n” w przypadku nie występowania założeń rezydencjonalno-parkowych i folwarcznych. Za najlepiej zachowany uznano system drogowy, a za najgorzej zachowane układy przestrzenne założenia folwarczne. Wykonano też i zinterpretowano zestawienie tabelaryczne dotyczące długości ciągów alejowych - na początku XX w. i współcześnie, na terenie wsi objętych analizami GIS. Autorka przytoczyła wyniki własnych badań wsi położonych w Lednickim Parku Krajobrazowym. Porównała opisowo i ujęła w formie wykresów oceny stopnia przekształcenia metodą uogólnioną oraz szczegółową uznając, że można brać pod uwagę porównanie ocen w przypadku: układu drogowego, towarzyszącego mu układu zadrzewień oraz pokrycia i użytkowania terenu. Wyróżniła, zamieszczając również odpowiednie wykresy, zestawienia tabelaryczne i plany, czynniki wpływające na stopień zachowania historycznej struktury przestrzennej wsi i majątków objętych badaniami, do których zalicza: odległość od centrum miasta, okres włączenia do miasta, wzrost powierzchni zabudowy, położenie w mieście, usytuowanie, sposób użytkowania terenu i rodzaje zabudowy. Wyszczególniła występujące na terenie Poznania układy przestrzenne o zachowanym wiejskim charakterze, podając przyjęte kryteria dokonania wyboru. Opisała i ujęła w zestawieniach tabelarycznych dynamikę zmian przestrzennych i krajobrazowych zachodzących w poddanych badaniom układach ruralistycznych. Wyróżniła tempo i charakter zmian przestrzennych stosując

18.11.18

odnośnie charakteru zmian identyfikatory: skokowy i stopniowy, podając okresy intensyfikacji zmian i datę włączenia układu do Poznania.

W Rozdziale 7. i Aneksie Część 1. (Rozdział 10.) Habilitantka podjęła próbę dokonania analizy i oceny obowiązujących i nieaktualnych (powstałych po 1989 r.) Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i Miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opracowanych dla Poznania. Ustosunkowała się do zaistnienia w wyszczególnionych dokumentach planistycznych i aktach prawa miejscowego odniesień do walorów kulturowych i krajobrazowych reprezentowanych przez struktury ruralistyczne istniejące w mieście, zagadnień ochrony oraz uzyskania wysokiej jakości przestrzeni i krajobrazu na obszarach przez nie zajmowanych. Przywołała podejście do układów ruralistycznych i zespołów rezydencjonalno-folwarcznych widoczne w opracowaniach planistycznych – Studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, wykonanych dla innych, wybranych polskich miast: Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Gdańska, Gdyni i Łodzi.

Rozdział 8. oraz Aneks Część 2. (Rozdział 10.) zawiera ocenę, zalecenia i wnioski dotyczące przyszłego funkcjonowania historycznych struktur przestrzennych dawnych układów ruralistycznych na terenie Poznania. Opisuje problemy i zagrożenia odnoszące się do struktur przestrzennych dawnych wsi, stopień ich zachowania i określa wytyczne ich ochrony. Za główne zagrożenia dotyczące historyczne struktury przestrzenne wsi i majątków zachowanych w zespołach miejskich uważa zanikanie tradycyjnych form krajobrazu, utratę walorów widokowych, zmniejszanie się powierzchni terenów otwartych i nie przystawanie do nowych funkcji przebiegu dawnych podziałów katastralnych. Jako elementy niekorzystnych relacji tradycyjnej zabudowy z otoczeniem wymienia degradację elementów zieleni, zespołów zabudowy i pojedynczych obiektów.

Formułuje ogólne zalecenia dotyczące ochrony historycznych układów przestrzennych dawnych wsi. Sugeruje rozwiązanie polegające na przygotowaniu dla Poznania szczegółowych opracowań dotyczących walorów historycznych, kulturowych i krajobrazowych poszczególnych części miasta, opartych na badaniach terenowych oraz analizach historycznych, architektonicznych i krajobrazowych dostosowanych do potrzeb wykorzystania na cele planowania przestrzennego. Powinny one zawierać m. in. kompletny i szczegółowy opis struktur i obiektów pozostałych po dawnych wsiach wykorzystywany systemowo przy sporządzaniu Miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz waloryzację wskazującą struktury i obiekty szczególnie cenne.

W Rozdziale umieszczono tabelę z wykazem powierzchni parków dworskich w dawnych wsiach na terenie Poznania uwzględniającą: nazwę wsi, datę jej włączenia do miasta, orientacyjną powierzchnię parku na początku XX w. i współcześnie (w ha) oraz zmiany jego powierzchni.

Zaprezentowany materiał ilustracyjny, jako po części pozytywny przykład zachowania dawnego układu przestrzennego historycznej wsi na terenie miasta, przedstawia dawną, lokowaną w średniowieczu, wieś Marzahn znajdującą się w berlińskiej dzielnicy Marzahn-Hellersdorf.

Rozdział 9. stanowi „Podsumowanie”. Określono w nim zależność włączenia wsi w granice miasta od dodatkowych czynników, skutkujących daleko posuniętymi przekształceniami lub nie powodującymi gwałtownych zmian układu przestrzennego. Wyszczególniono zdarzenia

9.11.19

decydująco wpływające na przekształcenia poszczególnych struktur ruralistycznych znajdujących się współcześnie w granicach miasta Poznania. Zaznaczono wpływ procesów urbanizacyjnych na rozwój terytorium miasta i zmiany zachodzące w jego przestrzeni i krajobrazie. Wyróżniono czynniki powodujące przekształcenia struktur przestrzennych poszczególnych wsi i majątków. Za jedną z najistotniejszych przyczyn zacierania i zanikania walorów kulturowych dawnych wsi i majątków położonych w granicach Poznania uznano wprowadzanie nowych podziałów katastralnych w sposób nie harmonizujący z ich historycznym układem przestrzennym, zwłaszcza w obszarach siedlisk. Jako szczególnie niekorzystne zjawisko, stanowiące następstwo urbanizacji struktur ruralistycznych, Habilitantka wymieniła pozbawianie miasta terenów otwartych poprzez zastępowanie zabudową terenów rolniczych. Poruszając zagadnienie powstawania obszarów zieleni sukcesyjnej sugeruje stosowanie, zależnie od potrzeb, metod hamowania, zastępowania lub tolerancji. Wyróżnia grupy dawnych wsi i majątków o zachowanych współcześnie wybitnych walorach krajobrazowych, mniej znaczących walorach i zachowanych fragmentarycznie: otwarcia widokowe na tradycyjne układy przestrzenne lub/i obiekty historyczne, wnętrza architektoniczno-krajobrazowe o utrzymanych tradycyjnych cechach. Stawia wnioski dotyczące wprowadzania współczesnych funkcji na obszary zachowanych na terenie Poznania dawnych struktur ruralistycznych.

Zawartość zatytułowanego „Aneks” Rozdziału 10. stanowią 2 zestawienia tabelaryczne opisane jako: Aneks Część 1. „Zestawienie zawartości miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących dawne wsie i majątki na terenie Poznania” i Aneks Część 2. „Problemy i zagrożenia dotyczące dawnych wsi i majątków na terenie Poznania oraz możliwości przeciwdziałania im”. W kolejno następujących kolumnach Aneksu Część 1. umieszczono dane odnoszące się do uchwały dotyczącej Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, nazwę wsi/majątku objętych przedmiotowym planem oraz zawartość (główne wytyczne) planu traktującą o zagadnieniach będących przedmiotem omawianej pracy. W Aneksie Część 2. dla poszczególnych wsi zdefiniowano: strukturę, układ lub obiekt podlegające zmianom/zagrożone, problem stanowiący zagrożenie, przyczyny problemu/zagrożenia, ocenę stopnia nasilenia problemu/zagrożenia oraz sposoby przeciwdziałania istniejącym problemom/zagrożeniom.

Rozdział 11. mieści wykaz pozycji bibliograficznych z podziałem na literaturę, źródła kartograficzne, akty prawne i opracowania planistyczne oraz strony internetowe.

3. Ocena rozprawy

Prezentowana monografia jest oryginalnym osiągnięciem Autorki podsumowującym jej długoletnią, aktywną działalność naukową. Stanowi spójne tematycznie opracowanie naukowe przedstawiając podjętą problematykę w sposób oryginalny i twórczy.

Praca stanowi bogate źródło informacji naukowej na temat przekształceń, funkcjonowania i ochrony historycznych układów ruralistycznych na terenie miast ze szczegółowym przedstawieniem zachodzenia wyszczególnionych procesów na terenie Poznania.

Tytuł pracy odpowiada jego treści. Napisana jest jasnym, komunikatywnym językiem, czytelnie przekazującym omawiane zagadnienia. Struktura pracy jest klarowna i logicznie skonstruowana. Zamieszczony materiał ilustracyjny dobrze obrazuje omawiane zagadnienia.

Można się zastanowić nad celowością porównywania i równoważnego traktowania jako układy ruralistyczne folwarków, zakładanych również w miastach jako folwarki miejskie, majątków ziemskich, które były rolnymi lub rolno-przemysłowymi przedsiębiorstwami i wsi. W wymienionych strukturach występowały wielorakie narzędzia kształtowania układów przestrzennych i ich umocowania prawne, zachodziły różne procesy gospodarcze, ekonomiczne i społeczne.

Z uwagi na m.in. zróżnicowanie przyczyn i efektów zachodzących procesów przestrzennych w dużej części niecelowe i bezprzedmiotowe jawią się odniesienia do badań i tez dotyczących wsi, nawet ulegających przeobrażeniom pod wpływem ośrodków miejskich.

Miejscami zwraca uwagę, widoczna w określonych zakresach dotyczących przede wszystkim architektury, fragmentaryczna znajomość przez Habilitantkę stanu badań. Między innymi w omówieniu stanu i źródeł badań (Rozdział 2.) zabrakło odniesień do prac prowadzonych w Zakładzie Architektury i Planowania Wsi Politechniki Krakowskiej, związanych z zasadniczym tematem ocenianej monografii. Wprawdzie Autorka przytacza prace stanowiące efekt realizowanych w Zakładzie tematów badawczych traktujące o historii oraz przekształcaniach wsi i obszarów wiejskich (M. Chowaniec, B. Górniewicz, M. Kowicki), pomijając badania i publikacje dotyczące istnienia, stanu zachowania i propozycji utrzymania układów ruralistycznych na obszarze miast (Kraków i Białystok). Nie odnosi się też do badań prowadzonych w wymienionej jednostce i publikacji traktujących o strefach obrzeżnych oraz o związkach przestrzennych i funkcjonalnych miasto-wieś, wykorzystaniu tradycji rolniczych we współczesnych miastach (Wiedeń) i nie wspomnianej w treści pracy idei współczesnego rolnictwa miejskiego, którego komponenty stanowią inspirację i narzędzia utrzymania oraz ochrony zachowanych w miastach struktur ruralistycznych. Należy nadmienić, że w podanym przez Habilitantkę przykładzie historycznej wsi Marzahn (str. 330) realizowane są, nie odnotowane w pracy, właściwe dla miejsca formy rolnictwa miejskiego. Przywołując tematykę klasyfikacji i zróżnicowania regionalnego historycznych układów przestrzennych wsi (Rozdział 2.) Habilitantka również pomija autorów znaczących badań i prac odnoszących się do wymienionej problematyki, takich jak G. Ciołek, M. Pokropek czy I.F. Tłoczek.

Wyjaśnienia wymaga stwierdzenie Habilitantki, że Poznań nie posiada gminnej ewidencji zabytków (str. 312, 328), opatrzone w przypisie (28) luźną uwagą: „O ile wiadomo autorce” (str. 312).

Przywołany w Rozdziale 3. (str. 26) dokument European Spatial Development Perspective wymagałby podania w przypisie danych dotyczących jego uchwalenia, charakteru i znaczenia. Powinien być również umieszczony w spisie literatury. Umieszczonych w spisie literatury pozycji dostępnych w formie elektronicznej (m.in. “Understanding historic buildings: policy and guidance for local planning authorities” i Karta Lipska) nie opatrzone datą dostępu.

Niejasne są przyczyny nie wprowadzenia numeracji pozycji bibliograficznych. Nie uwzględniono również elementu obowiązkowego opisu wydawnictwa zwarteo, którym jest ISBN (Polska Norma: PN-ISO 690:2012P, data publikacji: 31.10.2012).

Zdaniem recenzentki pożądanym byłoby umieszczenie w pracy spisu, zestawienia części składowych materiału ilustracyjnego oraz podanie źródeł/autorów fotografii i elementów części pozostałego materiału ilustracyjnego (plany, wykresy).

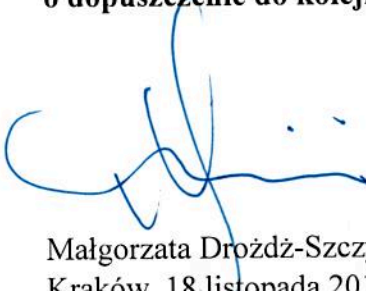
Zamieszczone uwagi nie wpływają na wysoką ocenę pracy przez recenzentkę.

19.11.19

4. Wniosek końcowy

Znaczny dorobek naukowy, dydaktyczny, projektowy i realizacyjny, organizacyjny i popularyzatorski przedstawiony we wniosku habilitacyjnym oraz przedłożona rozprawa habilitacyjna „Stan zachowania i trwałość historycznych układów przestrzennych dawnych wsi i majątków w strukturze Poznania” będąca oryginalną monografią o dużych walorach naukowych, reprezentująca wysoki poziom merytoryczny, świadczą o dojrzałości zawodowej, samodzielności do prowadzenia prac badawczych i ugruntowanej pozycji Habilitantki w środowisku naukowym. **Biorąc pod uwagę wszystkie elementy oceny stwierdzam, że dr inż. arch. Agnieszka Wilkaniec spełnia wymagania stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zgodnie ze stosownymi zapisami obowiązującej Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku oraz Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z 2003 roku wraz z późniejszymi poprawkami i wnioskuję o dopuszczenie do kolejnych etapów postępowania habilitacyjnego.**

Małgorzata Drożdż-Szczybura
Kraków, 18 listopada 2019 r.

